

ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ՆԱԽԴԻՐ+ԳՈՅԱԿԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՀՈԼՈՎՆԵՐԻ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

ՀՏԴ 811.11

DOI: 10.56246/18294480-2023.14-24

ԹՈՌՉՅԱՆ ԼԻԼԻԹ

Գավառի պետական համալսարան,

օտար լեզվի և գրականության ամբիոնի դասախոս

Էլիասոս՝ l.torchyan@gsu.am

Այս հոդվածի նպատակն է պարզել անգլերենի նախդիր + գոյական համակցությունների համապատասխանությունը հայերենի հոլովների հետ:

Ռիչարդ Բախի «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայը», Թեոդոր Դրայզերի «Ջենի Գերհարդ» և Ջեք Լոնդոնի «Մարտին Իդեն» ստեղծագործություններից վերցված որոշ օրինակների հայերեն թարգմանությունները համեմարվել են՝ հաշվի առնելով նախդիր+գոյական համակցությունների և հայերենի հոլովների միջև համապատասխանության նրբությունները:

Աշխատանքում դիտարկվել են «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայը» ստեղծագործության երկու թարգմանությունները, որոնք կատարվել են թարգմանիչներ Վահե Հովհաննիսյանի և Նաիրա Հարությունյանի կողմից:

Բանալի բառեր՝ նախդիր, գոյական, հոլով, համեմատություն, համապատասխանություն, թարգմանություն:

Հոլովի կարգը գոյականի կարևորագույն քերականական կարգերից մեկն է: Հոլովը գոյականի փոփոխությունն է, ձևափոխությունը, որով դրսևորվում են առարկաների, իրերի, երևույթների այլևայլ հարաբերություններ: Հոլովը հոլովական իմաստի և ձևի միասնությամբ հանդես եկող քերականական կարգ է:

Հոլովի կարգը տիպաբանական և ձևակազմական տարբեր հատկանիշներով առկա է հնդեվրոպական լեզվաընտանիքի մի շարք լեզուներում, որոնցում այս կամ այն տեսքով պահպանված հոլովական համակարգերը, իրենց ընդհանրություններով հանդերձ, հաճախ դրսևորում են նաև զգալի տարբերություններ:

Հայ լեզվաբանության մեջ ժամանակակից հայերենի հոլովական համակարգի և հոլովների քանակի վերաբերյալ միանշանակ մոտեցում չի ցուցաբերվել առայսօր: Որոշ լեզվաբաններ ընդունում են 5 հոլով, որոշ լեզվաբաններ՝ 6, մյուսներն էլ ընդունում են 7 հոլով:

Հայերենի հոլովներն են՝ ուղղական, սեռական, տրական, հայցական, բացառական, գործիական, ներգոյական:

Հին անգլերենն ուներ 5 հոլով՝ նոմինատիվ/ուղղական/, ակուզատիվ/հայցական/, գենետիվ/սեռական/, դատիվ/տրական/ և ինստրումենտալ/գործիական/:

Ժամանակակից անգլերենում գոյականն ունի միայն երկու հոլով՝ ընդհանուր (the common case) և ստացական (the possessive կամ the genitive case):

Ընդհանուր հոլովով դրված գոյականը չունի հատուկ վերջավորություն: Ստացական հոլովի վերջավորությունն է -s: Ընդհանուր հոլովն ունի անորոշ իմաստ:

Անգլերենի ստացական հոլովը ցույց է տալիս պատկանելություն՝ George's belongings – Ջորջի իրերը:

Պատկանելություն կարող է ցույց տալ նաև գոյականի ընդհանուր հոլովով կապակցությունը՝ Ann's predictions – Predictions of Ann. Պատկանելությունն արտահայտվում է նաև of նախդրի միջոցով, եթե գոյականը, որին պատկանում է որևէ բան, անշունչ գոյական է: Այնուամենայնիվ, սա ավելի վաղ շրջանի քերականագետների դիրքորոշում է, և մեր օրերում այդպիսի սահմանափակումներ չկան /of-ը պատկանելություն կարող է ցույց տալ ինչպես անշունչ, այնպես էլ շնչավոր գոյականների հետ/:

Գոյականի եզակի ստացականը կազմվում է բառին -s ավելացնելով: Հոգնակի ստացականը կազմվում է ապաթարցի հավելումով՝ students' grades.

Եթե գոյականի հոգնակին կազմվում է բառարմատի ձայնավորի փոփոխությամբ, ստացական հոլովը կազմվում է ճիշտ այնպես, ինչպես եզակի թվի դեպքում՝ men's gloves, women's dresses:

Բաղադրյալ գոյականների ստացական հոլովը կազմելու համար -s վերջավորությունն ավելացվում է վերջին բաղադրիչին՝ my mother-in-law's visit:

Այս հոդվածի նպատակն է պարզել, թե անգլերենի նախդիր + գոյական կապակցությունները հայերենի որ հոլովներին են համապատասխանում:

Համեմատենք Ռիչարդ Բախի «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր», Թեոդոր Դրայզերի «Ջեննի Գերհարդ» և Ջեյ Լոնդոնի «Մարտին Իդեն» ստեղծագործություններից քաղված որոշ օրինակների հայերեն թարգմանությունները՝ ուշադրության առնելով վերոնշյալ երևույթները: Դիտարկվել են նաև «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր» ստեղծագործության երկու թարգմանությունները՝ կատարված Վահե Հովհաննիսյանի և Նաիրա Հարությունյանի կողմից:

across -ունի այն կողմ, հանդիպակաց, զուգահեռաբար, վրայով իմաստները:

Տեսնենք, թե ինչպես է թարգմանվել այն հայերեն հետևյալ հատվածներում.

1) It was morning, and the new sun sparkled gold **across the ripples of a gentle sea.**

Առավոտ էր, ծագող արևը ոսկեշողում էր **հանդարտ ծովի մեղմ ծփանքում** /Ն. Հարությունյան/:

Լույսը բացվեց, և ջահել արեգակի ոսկե ցուլերը պար բռնեցին խաղաղած ծովի հազիվ նշմարելի **կոհակների վրա**/Վ. Հովհաննիսյան/:

2) He learned to sleep in the air, setting a course at night **across the offshore wind...**

Նա սովորեց օդում քնել. գիշերով ուղղություն վերցնել **ափից փչող քամուն հակառակ**.../Ն. Հարությունյան/:

Նա սովորեց օդում քնել, սովորեց, երբ քամին **փչում էր ափից**... /Վ. Հովհաննիսյան/:

3) As it had shined **across him** all his life, so understanding lighted that moment for Jonathan Seagull.

Իր ողջ կյանքում դա ցուցլացել էր նրա խորքերում, եւ հիմա Ջոնաթան Շայի միտքը հանկարծ լուսավորվեց /Ն. Հարությունյան/:

Ջոնաթանն իր ամբողջ կյանքն ապրել էր այդ մտքով, և Ջոնաթանը հասկացավ, հասկացավ ակնթարթորեն /Վ. Հովհաննիսյան/:

4) He gave one last long look **across the sky**.

Նա մի վերջին երկար հայացք **գգեց երկնքին...** /Ն. Հարությունյան/:

Նա մի վերջին հայացք **ձգեց երկնքին...** /Վ. Հովհաննիսյան/(Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր»):

5) Then as though not caring to linger any longer amid such plebeian company, he hastened **across** the network of tracks and was lost to view.

Այս որպես թե չցանկանալով կանգ առնել այդքան անարժան խմբի մեջ՝ նա **շտապ անցավ ուղիները և չքացավ** (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

6) They bristled with unknown perils, and he gazed at them, fascinated, till their dazzle became a **background across** which moved a succession of forecastle pictures.

Այդ իրերը նրան սպառնում էին անհիմանալի վտանգներ, և նա, կարծես հմայված, երկար նայում էր նրանց, մինչև որ աչքերը շլացան նրանց փայլից, և **այդ պսպղուն ֆոնի վրա** նրան երևաց նավաստիների կամրջակի ծանոթ պատկերը (Ջեյ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»):

Across բառը, որը հիմնականում ունի **այն կողմ, հանդիպակաց, զուգահեռաբար, վրայով** իմաստները, վերևում բերված նախադասություններում թարգմանված է տարբեր բառերով և բառակապակցություններով:

Ընդհանուր առմամբ «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր» ստեղծագործության թարգմանված երկու տարբերակների առնչությամբ կարելի է նշել, որ Վահե Հովհաննիսյանի կողմից արված թարգմանությունը, ըստ մեզ, ավելի հոգեհարազատ է բնագրին, գեղարվեստական և քերականական տեսանկյունից ավելի ճիշտ է ձևակերպված, և անգլերեն նախդիրների իմաստներն այստեղ ավելի ճշգրիտ են արտահայտված:

Այսպես, առաջին օրինակում /**across the ripples of a gentle sea**/ across բառը հայերենում համապատասխանաբար թարգմանվել է **ծփանք** բառի ներգոյական հոլովով /**ծփանքում**/, իսկ թարգմանության երկրորդ տարբերակում այն թարգմանվել է **կոհակ** բառի հոգնակի սեռականով և **վրա** շաղկապով: Երկրորդ օրինակի առաջին տարբերակում՝ **հակառակ** բառով, երկրորդ տարբերակում՝ **ափ** բառի բացառական հոլովով, երրորդ օրինակի առաջին տարբերակում՝ կրկին ներգոյական հոլովով, իսկ երկրորդ տարբերակում բոլորովին այլ կերպ է թարգմանված, որն ավելի ճշգրիտ է արտահայտում անգլերեն նախադասության իմաստը: Չորրորդ օրինակի առաջին տարբերակում այն թարգմանվում է գոյականի տրական հոլովով և ճիշտ այդպես է թարգմանված նաև երկրորդ տարբերակում: Հինգերորդ օրինակում across նախդրի իմաստն արտահայտված է **ուղիներ** բառի հայցական հոլովով, իսկ վեցերորդ օրինակում այն ունի **վրա** իմաստը:

through - հայերենում թարգմանվում է **միջով, միջոցով, շնորհիվ, ընթացքում**:

1) Flock flashed **through** the air.

Երամի ճիչը ակնթարթորեն ծակեց **օդը** /Ն. Հարությունյան/:

Այդ լուրը ականաբար թորեն հասավ նախաճաշի սպասող **երամին...**/Վ. Հովհաննիսյան/:

2) Ten times he tried, and all ten times, as he passed **through** seventy miles per hour, he burst into a churning mass of feathers, out of control, crashing down into the water.

Նա տասն անգամ փորձեց և ամեն անգամ, երբ անցնում էր ժամում յոթանասուն մղոն **արագությունից**, վերածվում էր չկառավարվող փետրազնդի և գահավիժում ջրի մեջ /Ն. Հարությունյան/:

Տասը փորձ արեց և տասն անգամ էլ, հենց **արագությունը գերազանցում էր ժամում յոթանասուն մղոնը**, նա վերածվում էր փշաքաղված փետուրների չկառավարվող գնդի ու քարի պես ընկնում /Վ. Հովհաննիսյան/(Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր»):

3) After a time another form came shadowlike **through** the side gate.

Քիչ անց մի ինչ-որ ստվեր ներս ընկավ կողքի **դռնակից** (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

4) The moon and the lights twinkling on the water, throwing out little beacon-trails **through the night**, and all so peaceful and still ...

Լուսինն ու աստղերը առկայծում էին ջրում՝ փոքրիկ, փարոսող ցուլեր սփռելով **գիշերվա մեջ**. ամեն ինչ այնպես լուռ էր ու խաղաղ /Ն. Հարությունյան/:

Լուսինը և փարոսի կրակների պես **գիշերային ծովի մեջ** խայտացող լույսի արտացոլանքը, չորս բոլորն այնպես խաղաղ ու հանգիստ է/Վ. Հովհաննիսյան/ (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր»):

5) He was in the books himself, adventuring **through** the printed pages of bound volumes.

Ասես նա ինքը գրքի մեջ էր ընկել և դեգերում էր կազմած **հատորի էջերում** (Ջեյ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»):

6) Do you have any idea how many lives we must have gone through before...

Պատկերացնո՞ւմ ես, թե քանի կյանք է հարկավոր եղել... /Ն. Հարությունյան/:

Պատկերացնո՞ւմ ես քանի-քանի կյանք պիտի ապրել մինչև.../Վ. Հովհաննիսյան/ (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր»): /հինգերորդ և վեցերորդ օրինակների տեղերը փոխել/

Through բառը հայերենում թարգմանվում է **միջով, միջոցով, շնորհիվ, ընթացքում**, սակայն **Flock flashed through the air** (Երամի ճիչը ականաբար թորեն ծակեց օդը) նախադասության մեջ այն թարգմանվել է *օդ բառի հայցական հոլովով*: Թարգմանության երկրորդ տարբերակում (Այդ լուրը ականաբար թորեն հասավ նախաճաշի սպասող **երամին...**) նախադասության իմաստը բոլորովին այլ կերպ է տրված և ավելի է համապատասխանում բնագրի մտքին: Երկրորդ օրինակի առաջին տարբերակում և երրորդ օրինակում կարելի է տեսնել, որ այն թարգմանվում է նաև գոյականի բացառական հոլովով, թարգմանության երկրորդ տարբերակում այն տրված է գոյականի հայցական հոլովով, իսկ չորրորդ և հինգերորդ օրինակներում՝ ներգոյական հոլովով: Վեցերորդ օրինակում to go through դարձվածային արտահայտության մեջ **through** նախդիրը կորցրել է իր առաջնային իմաստը՝ թարգմանվելով փոխաբերական իմաստով:

beyond - վեր, ուշ, հեռվում, այն կողմը, անդին

1) Jonathan took all his courage in hand and walked to the Elder Gull, who, it was said, was soon to be **moving beyond this world**.

Իր ողջ քաջությունը հավաքելով՝ Ջոնաթանը դիմեց Ավագ Ճային, որը, ասում էին, շուտով հեռանալու էր այս **աշխարհից**: /Ն. Հարությունյան/

Ջոնաթանը սիրտ արեց մոտենալ Տոհմավագին՝ ճայ, որն, ինչպես ասում էին, պատրաստվում էր շուտով հրաժեշտ տալ այս **աշխարհին**: /Վ. Հովհաննիսյան/

2) Beyond a few hundred feet, I can lift this old body no higher.”

...այնինչ ես չեմ կարող այս ծեր մարմինը **մի քանի հարյուր ոտնաչափից** ավելի բարձրացնել /Ն. Հարությունյան/:

Ես իմ լիակաճ մարմինը կարող եմ ևս մի **քանի հարյուր ֆուտ բարձրացնել**, բայց ավելի վեր՝ ոչ .../Վ. Հովհաննիսյան/:

3) Beyond boat and shore...

ձկնորսանավից ու ավից **անդին...**/Ն. Հարությունյան/:

ձկնորսանավից և ավից **հեռու...** /Վ. Հովհաննիսյան/:

4) ...to see the meaning of flight beyond a way of travel to get a breadcrumb from a rowboat.

...որ կարող էր թիանավից հացի փշրանքները փախցնելուց **անդին** տեսնել թռչչի իմաստը /Ն. Հարությունյան/:

Նա... ձգտում է հասկանալ, թե ինչ կարող են անել թևերը՝ բացի մինչև առագաստանավ թռչելուց ու հացի փշրանք **փախցնելուց** /Վ. Հովհաննիսյան/ (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայը»):

5) There was something there — artistically, temperamentally, which was far and beyond the keenest suspicion of the herd.

Նրա մեջ ինչ-որ պոետական բան կա, հոգեկան մի նրբություն, որն **անմատչելի է** ամբոխի ըմռնողությանը (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

6) It was a transfigured face, with great shining eyes that gazed beyond the veil of sound...

Դա բոլորովին այլ դեմք էր՝ մեծ, փայլատակող աչքերով, որոնք կարծես թափանցում էին **հնչյունների քողը** (Ջեկ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»):

Beyond (վեր, ուշ, հեռվում, այն կողմը, անդին) նախդիրն իր սկզբնական իմաստով հանդես է գալիս երրորդ և չորրորդ օրինակներում, որտեղ, ի դեպ, կարելի է նկատել, որ Վ. Հովհաննիսյանը խուսափել է **անդին** բառի կիրառությունից՝ սահմանափակվելով գոյականի բացառական հոլովի կիրառությամբ: Վերջինս ավելի նախընտրելի տարբերակ է, քանի որ **անդին** բառի գործածությունն այժմ այնքան էլ տարածված չէ, հնարույր է: Առաջին և երկրորդ օրինակների առաջին տարբերակներում նախդիր իմաստն արտահայտվում է գոյականի բացառական հոլովով, առաջին օրինակի երկրորդ տարբերակում՝ գոյականի տրական հոլովով, իսկ երկրորդ օրինակի երկրորդ տարբերակում՝ գոյականի ուղղական հոլովով: Չորրորդ օրինակում far մակբայի հետ հանդես գալով մեկ կապակցության մեջ՝ /far and beyond/, այն ձեռք է բերել բոլորովին այլ իմաստ՝**անմատչելի**: Վերջին՝ վեցերորդ օրինակում, այն թարգմանված չէ առանձին բառով և իմաստային առումով նույնացված է **քող** բառի հայցական հոլովի հետ:

in

1) As he came from Earth now, above the clouds and **in close formation** with the two brilliant gulls, he saw that his own body was growing as bright as theirs.

Այժմ, թողնելով Երկիրը եւ երկու ադամանդափայլ **ճայերի հետ թև- թևի** բարձրանալով ամպերից էլ վեր, նա տեսավ, որ իր սեփական մարմինը ևս փոխվում -դառնում է նրանց պես /Ն. Հարությունյան/:

Այժմ, երբ հրաժեշտ տվեց երկրին և երկու շողշողուն **ճայերի հետ թև թևի** բարձրացավ ամպերից վեր, նկատեց, որ իր մարմինն էլ աստիճանաբար դառնում է նրանց պես ճաճանչավետ /Վ. Հովհաննիսյան/:

2)in fierce concentration...

....ուժեղ կենտրոնացումից.... /Ն. Հարությունյան/:

Նա... ամբողջովին դարձավ մեն միակ ցանկություն... /Վ. Հովհաննիսյան/ (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգթոն անունով ճայը»):

3) Gerhardt was in despair...

Գերհարդը **հուսահատ վիճակում էր** (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

The wide rooms seemed too narrow for his rolling gait, and to himself he was **in terror** lest his broad shoulders should collide with the doorways...

Թվում էր, թե հսկայական սենյակները նեղ էին նրա լայնարձակ քայլվածքի համար, նա շարունակ **վախենում էր/ինչից/** ուսով դիպչել դռանը (Ջեյ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»): /ավելի ճիշտ թարգմանության դեպքում պետք է լիներ վախենում էր ուսով դռանը դիպչելուց/

In նախդիրը, որը հայերենում հիմնականում համապատասխանում է գոյականի ներգոյական հոլովի վերջավորությանը, վերոհիշյալ օրինակներում, տարբեր բառերի հետ կապակցվելով, արտահայտում է տարբեր իմաստներ: Առաջին օրինակում այն հանդես է գալիս որպես ձևի պարագա, երկրորդ օրինակի առաջին տարբերակում՝ որպես պատճառի պարագա, երկրորդ տարբերակում թարգմանված է բոլորովին այլ իմաստով: Ըստ իս, **in fierce concentration** կապակցության համար լավագույն թարգմանությունը կարող էր լինել **ուժերի գերլարումից** տարբերակը, և այս պարագայում Ն. Հովհաննիսյանի տարբերակն ավելի մոտ է բնագրին: Երրորդ օրինակում **in** նախդիրը ցույց է տալիս հոգեկան վիճակ, իսկ վերջին օրինակում թարգմանված է **վախենում** անկատար դերբայի միջոցով:

At

1) **At two hundred fifty miles** per hour he felt that he was nearing his level-flight maximum speed.

Ժամում երկու հարյուր հիսուն մղոն թռչելիս նա զգաց, որ մոտեցել է հորիզոնական թռիչքի՝ իր համար առավելագույն արագությանը /Ն. Հարությունյան/:

Ժամում երկու հարյուր հիսուն մղոն արագության ժամանակ նա զգաց, որ մոտենում է հորիզոնական թռիչքի առավելագույն սահմանին /Վ. Հովհաննիսյան/:

2) The wing-strain now **at a hundred and forty miles per hour** wasn't nearly as hard as it had been before at seventy,

Այժմ, երբ նա թռչում էր **ժամում հարյուր քառասուն մղոն արագությամբ**, թևերի լարումն ավելի փոքր էր, քան նախկին յոթանասունի դեպքում /Ն. Հարությունյան/:

Հիմա՝ **ժամում հարյուր քառասուն մղոն արագության ժամանակ**, ուժերի նման լարում չէր զգում, ինչպես առաջ, յոթանասունի դեպքում... /Վ. Հովհաննիսյան/:

3) but when he flew **at altitudes** less than half his wingspan

Նա չգիտեր՝ ինչու է այդպես, բայց ծովի մակերևույթից իր թևաբացվածքի կեսից ավելի փոքր **բարձրությամբ** թռչելիս ինքը կարողանում էր ավելի քիչ լարվելով առավել երկար մնալ օդում /Ն. Հարությունյան/:

Նա, օրինակ, չէր հասկանում, թե ինչու իր թևերի կես բացվածքից պակաս **բարձրություն** թռչելիս կարողանում էր գրեթե առանց ջանքի օդում երկար մնալ /Վ. Հովհաննիսյան/ (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր»):

4) Any person could enter, and, by applying **at a rear entrance** to the lobby, gain the attention of the clerk.

Ով ուզենար, կարող էր ներս մտնել **դռնով**, հասնել նախասրահը, և այստեղ կլերկը կնկատեր նրան (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

5) He walked **at the other's heels** with a swing to his shoulders....

... նա հետևեց իր ուղեկցին (Ջեկ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»):

At տեղի նախդիրը, տարբեր կապակցություններում հանդես գալով, կարող է ունենալ նաև այլ իմաստներ. առաջին օրինակի առաջին տարբերակում վերջինիս իմաստն արտահայտված է համակատար դերբայի միջոցով, իսկ երկրորդ տարբերակի դեպքում՝ գոյականի և **ժամանակ** կապի միջոցով, երկրորդ և երրորդ օրնակների առաջին տարբերակներում և չորրորդ օրինակում՝ գոյականի գործիական հոլովով, երրորդ օրինակի երկրորդ տարբերակում՝ գոյականի ուղղական հոլովով, իսկ վերջին օրինակում to walk at the other's heels իդիոմատիկ արտահայտության մեջ հայերենով թարգմանվելիս արտահայտված է գոյականի տրական հոլովով:

above

1) ...he flew through heavy sea fogs and climbed **above them** into dazzling clear skies ...

...նա թռչում էր թանձր ծովամշուշի միջով ու **նրանից** բարձրանալով՝ հասնում շլացուցիչ պայծառ երկնքին /Ն. Հարությունյան/:

Նույն ինքնատիրապետումով նա թանձր ծովային մշուշի միջով սլանում էր դեպի ջինջ, շլացուցիչ փայլով շողողացող երկինք... /Վ. Հովհաննիսյան/:

2) He didn't know why, for instance, but when he flew at altitudes less than half his wingspan **above the water**, he could stay in the air longer, with less effort.

Նա չգիտեր՝ ինչու է այդպես, բայց **ծովի մակերևույթից** իր թևաբացվածքի կեսից ավելի փոքր բարձրությամբ թռչելիս ինքը կարողանում էր ավելի քիչ լարվելով առավել երկար մնալ օդում /Ն. Հարությունյան/:

Նա, օրինակ, չէր հասկանում, թե ինչու իր թևերի կես բացվածքից պակաս **բարձրություն** թռչելիս կարողանում էր գրեթե առանց ջանքի օդում երկար մնալ /Վ. Հովհաննիսյան/ (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր»):

3) There came into the reception-hall to greet her mistress a man of perhaps thirty-six years of age, **above the medium in height**, clear-eyed, firm-jawed, athletic, direct, and vigorous.

Հյուրասենյակ մտավ և տանտիրուհուն ողջունեց մոտ երեսունվեց տարեկան մի մարդ՝ **միջակից ավելի բարձր հասակով**, ատլետիկ կազմվածքով, գլուխը բարձր բռնած, վճիտ աչքերով և համառ կզակով (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

4) It was a revelation of the heights of existence that were attained in the **world above**.

Դա նրա աչքին յուրահատուկ մի հայտնություն էր, զգացմունքների այն վեհության ապացույցը, որին հասել են **բարձր դասակարգերը** (Ջեյ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»):

Above նախդիրը, բացի իր հիմնական իմաստներից (**վրա, վերևում, վերոհիշյալ**), կարող է արտահայտվել գոյականի կամ դերանվան բացառական հոլովով (1-ին և 2-րդ օրինակների առաջին տարբերակները): Առաջին օրինակի երկրորդ տարբերակում **above** բառի և նրան հաջորդող դերանվան թարգմանությունը միտումնավոր բաց է թողնված՝ նախադասության ավելի ճշգրիտ ձևակերպման նկատառումներից ելնելով, իսկ որոշ դեպքերում էլ (3-րդ և 4-րդ օրինակները) **above** բառը ձեռք է բերել **բարձր** իմաստը:

With

1) **With the same inner control**, he flew through heavy seafogs and climbed above them into dazzling clear skies ...

Նույն ինքնատիրապետմամբ նա թռչում էր թանձր ծովամշուշի միջով ու նրանից բարձրանալով՝ հասնում շլացուցիչ պայծառ երկնքին: /Ն. Հարությունյան/

Նույն ինքնատիրապետումով նա թանձր ծովային մշուշի միջով սլանում էր դեպի ջինջ, շլացուցիչ փայլով շողշողացող երկինք... /Վ. Հովհաննիսյան/

2) **With less effort**....

ավելի քիչ լարվելով... /Ն. Հարությունյան/:

գրեթե առանց ջանքի... /Վ. Հովհաննիսյան/ (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգթոն անունով ճայր»):

3) He released her **with a short laugh**.

Լեսթերը ծիծաղեց և բաց թողեց նրան (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

4) Between a grand piano and a centre-table, piled high with books was space for a half a dozen to walk abreast, yet he essayed it **with trepidation**.

Դաշնամուրի ու գրքերով ծանրաբեռ սեղանի արանքով հեշտությամբ կարող էր անցնել վեց մարդ, մինչդեռ նա սիրտ առավ անցնել **շունչը պահած** (Ջեյ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»):

With նախդիրը (**հետ, միասին, պատճառով, չնայած** և այլն), տարբեր բառերի հետ կապակցվելով, կարող է հանդես գալ որպես ձևի մակբայ և արտահայտել տարբեր իմաստներ, ինչպես նաև թարգմանվել բայի անցյալ կատարյալով:

1) He now gained **for himself alone**...

նա միայն **մենություն** վաստակեց.../Ն. Հարությունյան/

...որ երբևէ **սովորածը** կիսելու է երամի հետ... /Վ. Հովհաննիսյան/

2) Sullivan Seagull laughed **in spite of himself**

Սալիվանն **ակամա** ծիծաղեց: /Ն. Հարությունյան/

Սալիվանն **ակամա** ծիծաղեց... /Վ. Հովհաննիսյան/ (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգթոն անունով ճայր»):

3) "I might have bade her good-bye," he thought **to himself** as the train rumbled heavily along.

«Հարկավոր է հրաժեշտ տալ նրան», - **մտածում էր նա գնացքում** (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

The next moment, **angry with himself** for the boast, he had gripped the arms of the chair so savagely that every finger-end was stinging.

Եվ իսկույն **իրեն կշտամբելով** այդ պարծենկոտության համար նա այնպես պինդ սեղմեց թիկնաթոռի արմունկները, որ նրա մատները մղկտացին (Ջեյ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»):

Անգլերենում նախդիրների և անդրադարձ դերանվան կապակցությունները հայերենում արտահայտված են տարբեր ձևերով: Առաջին օրինակի երկու թարգմանություններն էապես տարբերվում են միմյանցից, և եթե հաշվի առնենք, որ **to gain for oneself** նաև նշանակում է **գիտելիք կուտակել, ձեռք բերել**, ապա կարելի է ենթադրել, որ Վ. Հովհաննիսյանի տարբերակն ավելի ճիշտ է: Ն. Հարությունյանն իր տարբերակում բաց է թողել **gain** բառի և դրան հաջորդող նախդրի և անդրադարձ դերանվան իմաստները՝ իր թարգմանության մեջ առաջնորդվելով միայն *alone* բառի իմաստով, որն էլ բովանդակային առումով սխալ է:

for

1) By the end of three months Jonathan had six other students, Outcasts all, yet curious about this strange new idea of flight **for** the joy of flying.

Երրորդ ամսվա վերջում Ջոնաթանն ուներ ևս վեց աշակերտ, բոլորն էլ Աքսորյալներ՝ հրապուրված իրենց նոր, տարօրինակ գաղափարով՝ թռչել **հանուն** թռիչքի երջանկության:

Երրորդ ամսվա վերջում Ջոնաթանի մոտ հայտնվեց ևս վեց աշակերտ՝ վեցն էլ Աքսորյալներ, նոր տարօրինակ գաղափարով տարված՝ թռչել **հանուն** թռիչքի երջանկության:

2) They liked the practice, because it was fast and exciting and it fed a **hunger for learning** that grew with every lesson.

Նրանք գործնական վարժություններ էին սիրում, որովհետև դրանց արագությունը խենթացնում էր, դրանք հագեցնում էին **սովորելու նրանց ծարավը**, որ յուրաքանչյուր պարապմունքի հետ ավելի էր սաստկանում (Ռ. Բախ, «Ջոնաթան Լիվինգթոն անունով ճայր»):

Նրանց դուր էին գալիս պարապմունքները, որովհետև արագությունը արբեցնում էր, իսկ մարզումները օգնում էին հագեցնել **գիտելիքների ծարավը**, որը յուրաքանչյուր պարապմունքից հետո ավելի էր ուժգնանում:

3) He was a friend of Mrs. Bracebridge more than of her husband, **for** the former had been raised in Cincinnati and as a girl had visited at his father's house.

Առանձնապես մտերիմ էր միսիս Բրայսբրիջի հետ, **քանի որ** նա մեծացել էր Ֆինցիննաստիում և աղջիկ ժամանակ հաճախ էր լինում իր հոր տանը (Թեոդոր Դրայզեր, «Ջեննի Գերհարդ»):

4) He had **starved for love** all his life.

Նա իր ողջ կյանքում սեր էր որոնում (Ջեյ Լոնդոն, «Մարտին Իդեն»):

Վերոնջալ օրինակներում *for* նախդիրը (**համար, ընթացքում, քանի որ**), բացի իր հիմնական իմաստից, արտահայտում է նաև մի շարք այլ իմաստներ: Հարկ է նշել նաև, որ *for* բառը կարող է նաև հանդես գալ որպես շաղկապ՝ արտահայտելով քանի որ իմաստը:

Այսպիսով, համեմատելով անգլերենով գրված ստեղծագործությունների հայերեն թարգմանությունների տարբերակները, կարելի է վերհանել նախդիրների ինչպես առաջնային, այնպես էլ լրացուցիչ իմաստները և հայերենում դրանց արտահայտման առանձնահատկությունները:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Բախ Ռ., Ջոնաթան Լիվինգսթոն անունով ճայր, «Հայաստան» հրատ., Երևան., 2003:
2. Դրայզեր Թ., Ջեննի Գերհարդ, «Հայաստան» հրատ., Երևան, 1966:
3. Լոնդոն Ջ., Մարտին Իդեն, «Հայպետհրատ», Երևան, 1951:
4. Richard Bach, "Jonathan Livingston Seagull", "Element" 200.:
5. Dreiser, Theodore, "Jennie Gerhardt", Public domain in the USA, 2009,
6. London, Jack, "Martin Eden", Public domain in the USA, 1997.

OBSERVATIONS ON ENGLISH PREPOSITION+NOUN CORRESPONDENCES IN MODERN ARMENIAN

TORCHYAN LILIT

*Lecturer of Foreign Language and Literature Chair,
Gavar State University
e-mail: l.torchyan@gsu.am*

The purpose of this article is to find out the correspondence of English preposition + noun combinations with Armenian cases.

Armenian translations of some examples taken from Richard Bach's "The Seagull named Jonathan Livingston", Theodore Dreiser's "Jennie Gerhardt" and Jack London's "Martin Eden" were compared, taking into account the above mentioned phenomena.

The work considered the translations of "The Seagull named Jonathan Livingston" made by two translators, Vahe Hovhannisyanyan and Naira Harutyunyan.

Key words: *preposition, noun, case, comparison, correspondence, translation.*

НАБЛЮДЕНИЯ ЗА СООТВЕТСТВИЕМ СОЧЕТАНИЙ АНГЛИЙСКИХ ПРЕДЛОГОВ И СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В СОВРЕМЕННОМ АРМЯНСКОМ ЯЗЫКЕ

ТОРЧЯН ЛИЛИТ

*Преподаватель кафедры иностранного языка и литературы ГГУ
электронная почта: l.torchyan@gsu.am*

Цель этой статьи - выяснить, соответствие сочетаний предлогов + существительных в английском языке с падежами в армянском языке.

С учетом вышеперечисленных явлений были сопоставлены армянские переводы некоторых примеров, взятых из "Чайка по имени Джонатан Ливингстон" Ричарда Баха, "Дженни Герхардт" Теодора Драйзера и "Мартин Иден" Джека Лондона.

В работе рассматривались переводы "Чайка по имени Джонатан Ливингстон", выполненные двумя переводчиками Ваге Ованесяном и Наирой Арутюнян.

Ключевые слова: *предлог, существительное, падеж, сравнение, соответствие, перевод.*

Հոդվածը ներկայացվել է խմբագրական խորհուրդ 20.09.2022թ.:

Հոդվածը գրախոսվել է 05.10.2022թ.:

Ընդունվել է տպագրության 29.03.2023թ.: